

Magert med lappspurv i 2020

Da NOF valgte lappspurv som Årets fugl i 2020, oppfordret vi til en nasjonal kartlegging av artens hekkeområder. Målet var å finne ut mer om endringer i antall og forekomst. Både korona og mengder av snø gjorde året spesielt. Likevel ble ny og spennende kunnskap om arten samlet inn.

Av Oddvar Heggøy, Paul Shimmings, Ola Nordsteien & Thomas Sæther

Gjennom valget av lappspurv som Årets fugl i 2020 har NOF satt fokus på denne og andre fjellfuglers dramatiske tilbakegang i den norske fjellheimen. I løpet av 2020 har vi forsøkt å finne ut mer om dette, ved å gjennomføre kartlegging og data-innsamling knyttet til lappspurvens forekomst i ulike deler av landet. Er bestandsnedgangen like stor i nord som i sør? Forsvinner arten over alt? Eller klarer den seg bedre i noen habitater enn i andre?

For å kunne vurdere lappspurvens utbredelse og bestandsutvikling over tid, og mer lokale bestandsvariasjoner, oppfordret NOF i forkant av sommerens kartlegging til besøk av lokaliteter med kjente forekomster av lappspurv. Resultatene skulle rapporteres på www.artsobservasjoner.no (AO), eller direkte til NOFs fagansvarlige. I denne gjennomgangen ser vi i tillegg nærmere på øvrige observasjonsdata i Artsobservasjoner fra noen godt besøkte lappspurvlokaliteter. Vi har videre samlet et observasjonsmateriale fra tellinger utført ved et utvalg fuglestationer i Sør-Norge. Vi har også søkt aktivt etter publisert materiale i NOFs tidsskrifter og øvrige publikasjoner.

Resultater

Per 1. november er det rapportert 930 observasjoner av lappspurv fra

2020, hvorav hekkeaktivitet er angitt for litt over 260 observasjoner (noe vi oppfordret spesifikt til). Nær 560 av observasjonene er rapportert fra hekkeperioden (mai–juli), og mange av disse gjelder nok også fugler på hekkeplass. Antall observasjoner er klart høyere enn for de seneste syv årene (2013–2019), men omtrent på nivå med de tre foregående (2010–2012). Antall observasjoner med angitt hekkeaktivitet er klart høyere enn alle tidligere år. Flest observasjoner ble rapportert fra Troms og Finnmark (244 observasjoner), etterfulgt av Innlandet (126 observasjoner), Rogaland (115 observasjoner) og Trøndelag (104 observasjoner).

I det følgende gis en fylkesvis oppsummering av årets resultater. Artens forekomst er innledningsvis kommentert for hvert fylke, etterfulgt av en gjennomgang av resultater fra 2020 og eventuelle vurderinger av bestandsutvikling.

Troms og Finnmark

Troms og særlig Finnmark har utvilsomt de viktigste hekkeforekomstene av lappspurv i Norge, og Frantzen mfl. (1991) beskriver lappspurven som en av Finnmarks karakterfugler. Arten hekker både kystnært og i fjellet der det finnes passende habitat. Ifølge Strann & Bakken (2004) er utbredelsen i Troms

hovedsakelig knyttet til fjellområdene i nordøst (inkl. Bardu og Målselv), samt enkelte treløse kystområder.

Rapporterte observasjoner i 2020 fremhever Troms og Finnmark som vårt viktigste lappspurvfylke, med det høyeste antallet rapporterte observasjoner i Norge dette året. De fleste av observasjonene er fra Finnmark, mens ganske få er fra Troms.

Det finnes mye historisk ornitologisk litteratur fra vårt nordligste fylke, men som oftest omtales lappspurven bare som «vanlig» eller «fåtallig», heller enn at det oppgis konkrete tall. På Slettnes i Gamvik ble imidlertid 19 par påvist i juni 1981 (AO), mens Strann (1996) anslår bestanden til 40–60 par. I en total-kartlegging i 2012 ble 21 par funnet (Strann & Frivoll 2012). Observasjoner fra Slettnes i ettertid kan antyde en liten nedgang fra dette nivået (AO). På andre mye besøkte lokaliteter på Varangerhalvøya er det lite som tyder på betydelig tilbakegang, i hvert fall innenfor seneste 20-årsperiode (AO).

Utover dette har NOFs fagavdeling samlet tidsserier for lappspurv fra årlige

Vi har per 1. november i år mottatt 960 observasjoner av lappspurv på Artsobservasjoner. Av disse er 560 observasjoner fra hekketiden. Dette er et solid bidrag for å øke kunnskapen om denne arten som er rødlistet i kategorien sårbar (VU) i Norge. Bildet viser en hann. Foto: Terje Kolaas / terjekolaas.com.

linjetakseringer på Varanger og nord på Finnmarksvidda hhv. siden 2014 og 2015. Tidsseriene er i korteste laget til å vurdere trender, og tallene varierer mye fra år til år. Kombinasjon av dataene fra de to områdene tenderer til å vise en tilbakegang (nær statistisk signifikans), og da med et årlig gjennomsnitt på hele 8,3 %. Flere år med data er likevel nødvendig for å kunne slå fast om dette er det rådende utviklingen her. I et nærliggende område på Varanger viser tellinger ingen tydelige endringer i antall lappspurv de siste seks årene (Tor Audun Olsen pers. medd.).

Nordland

Også i Nordland hekker lappspurven både i fjellet og på kysten. Kystnært finnes den bare spredt og i små antall, hovedsakelig fra Lofoten og nordover. Utbredelsen i fjellet virker å være konsentrert til Saldfjellet og omkringliggende fjellområder (NOF avd. Nordland 2004). Lappspurv med hekkeatferd er også påvist i bl.a. Narvikfjellan og Børgefjell (Gjershaug mfl. 1994, Haftorn 1971), samt i fjellområdene

rundt Svartisen i Meløy (Birkelund & Kolberg 2001).

I 2020 ble det rapportert lappspurv med hekkeatferd fra tre kystlokaliteter (i hhv. Bodø, Vågan og Øksnes) og bare fra ett fjellområde (Saldfjellet) i Nordland. Store snømengder i fjellet medførte trolig noe mindre ferdsel i aktuelle hekkeområder enn normalt, særlig tidlig i hekkesesongen.

I et par områder på Saldfjellet kan det se ut til å ha vært en liten nedgang i bestanden fra rundt 1970-tallet og fram til 2010-tallet (AO). Deretter har vi ingen tydelige indikasjoner på tilbakegang. På Røstlandet har det trolig hekket 1–5 par helt siden 1960-tallet (AO, Haftorn 1971), men etter 2015 er det ikke påvist lappspurv med hekkeatferd her (AO). Haftorn (1971) trekker bl.a. fram at arten «hekket temmelig tallrikt på Andøya i 1894». Her kan neppe lappspurven beskrives som tallrik lenger. Larsen mfl. (2009) anslår bestanden i Skogvoll naturreservat på Andøya til «noen titalls par» i 2009. Besøk i 2015 og 2016 avdekket begge 5 hanner (eller par), og indikerer kan

hende en pågående nedgang (AO, Eggen 2016).

Trøndelag

I Trøndelag er de betydeligste hekkeforekomstene for lappspurv å finne på Dovrefjell og i de øvrige fjellområdene i sør og sørøst (Gjershaug mfl. 1994). Noen få funn i hekketid foreligger fra fjellområdene rundt Meråker og fra Skjærkerfjella (AO, Ingar Jostein Øien pers. medd.). Arten er sporadisk forekommende i Lierne og i fjellene i Røyrvik, inkludert Børgefjell (AO, Gjershaug mfl. 1994). Den er ellers påvist hekkende kystnært, bl.a. på Hitra (1995) og på Rinnleiret i Levanger (1985) (AO).

I 2020 ble det gjort målrettede søk etter lappspurv i flere delområder i Oppdal. Observasjoner er ellers rapportert fra ganske få aktuelle hekkeområder, men noen har kommet inn fra Rørostraktene.

I Oppdal var søk etter lappspurv ved Nordre Snøfjellstjørn resultatløst. Her fremhever Bevanger & Jordal (1981) den høye tettheten av arten i 1979,

og anslår bestanden til 20–25 par. Senest i juli 2009 ble 5 par sett, mens i juni 2013 ble kun én syngende hann rapportert fra området (AO). Også ved Ålmflåin i Oppdal tyder observasjoner på en kraftig tilbakegang, fra ca. 10 par i 2004–2008 til kun 1–2 lappspurv påvist i 2019–2020 (AO).

Sør for Orkelsjøen ble 4–5 hanner funnet i juni 2020. Vi kan fra samme område nevne 10 syngende individer i juni 2011, og hele 21 hanner i mai 2013 (AO). Også ved Finnsjøene ble det lett etter lappspurv i 2020, og 15 hanner ble påvist. Dette kan bl.a. sammenlignes med minst 20 hanner her i 2009 (AO), samt 40 ind. i et større område fra Finnsjøene til Vårstigtjønnene og Veslvontjønnene i 1979 (Bevanger & Jordal 1981). Tallene kan indikere en viss tilbakegang, men arten holder likevel stand her.

I Nedalen i Tydal, inn mot fjellområdet Sylan, finnes historiske tidsserier for lappspurvbestanden. Her ble standardiserte takseringer foretatt på 1960- og 1970-tallet, og igjen i 1983/1985 og 2015–2017 (Thingstad 2017). Fra 5–8 territorier påvist årlig i 1973–1985, syntes lappspurven å ha forsvunnet helt fra takseringsfeltene i 2015–2017 (Thingstad 2017).

Møre og Romsdal

De viktigste hekkeområdene for lappspurv i Møre og Romsdal har tradisjonelt vært å finne i fjellområdene inn mot Reinheimen og Dovre, inkludert Sunndalsfjella. Tidligere hekket arten også kystnært, som på Tverrfjellet i Sula og på Smøla (Gjershaug mfl. 1994). I AO er det svært få observasjoner av arten fra aktuelle hekkeområder fra perioden 2010–2020.

Per 1. november er kun 14 lappspurvobservasjoner rapportert fra fylket i 2020, og ingen fra aktuelle hekkeområder. Imidlertid har vi fått informasjon om lappspurv fra et kjent hekkeområde i Rauma, i områdene Horgheimsflya/Grønhøa, Trollkyrkjeflya og ved Pyttbua i Reinheimen nasjonalpark. Her ble bestanden i 1986–2005 vurdert til 10–40 par, på bakgrunn av årlige linjetakseringer. En tydelig negativ trend (statistisk signifikant) ble påvist for lappspurv i 20-årsperioden, med en anslått tilbakegang på 60 % (Stueflotten 2020). Som følge av det gode datagrunnlaget, ble det gjennomført tilsvarende linjetakseringer i 2020. Tre lappspurver (antatt to par) ble observert, dvs. litt færre enn andre snørike år som 1997, 2000 og 2005. Antas det at resultatet er representativt på tross av snømengdene, indikerer det en nedgang på 80 % siden slutten av 1980-tallet, og på 50 % de siste 15 årene. Ingen

I Trøndelag er det Dovrefjell øst for Drivdalen som har de største tetthetene av lappspurv. Bildet viser en hann. Foto: Jarl Kjetil Johnsen.

andre av fjellfuglene i området ser ut til å ha vært i tilbakegang i de samme periodene (Stueflotten 2020).

Vestland

Lappspurvens utbredelse i Vestland har sitt tyngdepunkt på Hardangervidda, og særlig Eidfjord kommune. Her var det tidligere en stor bestand, og Haftorn (1971) omtaler f.eks. lappspurv som den nest vanligste fuglearten i enkelte områder nord for Nordmannslågen. Observasjoner foreligger ellers fra mer avsidesliggende deler av Hardangervidda i Ullensvang, samt fra Finse i Ulvik inntil ganske nylig (AO). Fra Finse strakk utbredelsen seg tidligere mot vest (Gjershaug mfl. 1994), til Grånosmyrane i Voss (Osaland 1988). I gamle Sogn og Fjordane er lappspurv med hekkeatferd funnet i flere av grensetraktene mot Oppland, inkludert Filefjell, vestlige deler av Jotunheimen og Sognefjellet. Det foreligger også interessante funn som kan indikere hekking lenger vest, fra Vikafjellet i mai 1991, Lomsvatnet i Sunnfjord i juni 2016, samt fra kystnære lokaliteter som Bremangerlandet i mai 2001 og Stadt i juli 1996.

På Hardangervidda søkte NOF målrettet etter lappspurv i et tidligere studieområde i Bjøreidalen, Eidfjord i juni 2020. Tettheten her ble i 1986–1987 anslått til hele 24–26 territorier/km² (Bjørnsen 1988). Til tross for gode observasjonsforhold og flere timers søk ble kun to lappspurv hanner påvist (syngende). Det ble i tillegg

søkt etter lappspurv langs en linje på strekningen fra Tråastølen til Tinnhølen, og videre langs nordsiden av Tinnhølen til Sandtjørnane. Til sammen ble 14 hanner observert. Bare ett individ ble sett mellom Trondsbu og Bjøreidalshytta, hvor det på samme tid i 2001 ble telt opp hele 32 lappspurver. Tilsvarende kan nevnes 10 hanner rett nord for Tinnhølen, hvor det seinest i 2015 ble telt opp rundt 15 hanner under mindre grundige tellinger. På bakgrunn av data i AO fra andre godt besøkte lokaliteter på vestvidda, inkludert Langavatnet med Langavassmyrane, Vombsflatane, Trondsbu-området og Sandhaug, synes tilbakegang å ha vært stor. Byrkjedal & Kålås (2012) gjennomførte i 2010–2011 tellinger av lappspurv og andre fjellfugler i et undersøkellesområde på Hardangervidda (Eidfjord), og sammenlignet resultatene med tilsvarende tellinger gjennomført i 1980. Konklusjonen var en tilbakegang i lappspurvbestanden på hele 85 % (Byrkjedal & Kålås 2012).

Rogaland

Lappspurv ble ikke påvist i Rogaland i forbindelse med NOFs hekkefuglatlasprosjekt (Carlsson mfl. 1988, Gjershaug mfl. 1994), og artens forekomst som hekkefugl her er i beste fall høyst marginal. Imidlertid omtaler Meidell (1961) lappspurv som en meget sjelden hekkefugl ved Snønuten sørøst for Bråtvæit i Suldal. Interessant nok ble også en syngende hann observert ved Buarekvelven i Suldal så seint som i juni 2008

På Hardangervidda går lappsparven kraftig tilbake. Tallene fra 2020 bidrar til å styrke det inntrykket. Bildet viser en hunn. Foto: Jarl Kjetil Johnsen.

(AO). Disse lokalitetene ligger i samme fjellområde, ca. 17 km fra hverandre.

Lappsparv er ellers vanlig på trekk i lavlandet, og Rogaland har følgelig det tredje største rapporteringsvolumet av arten i 2020. Mange av funnene gjelder trekkende fugler, og de fleste er vår- og høstfunn fra hhv. mars–mai og september–oktober. Klart flest funn er rapportert fra de første tre ukene av oktober.

Agder

De sørligste kjente hekkeområdene for lappsparv i Norge var tidligere å finne i Agder. I gamle Vest-Agder var det før en nokså marginal forekomst i Sirdal og Åseral, mens i gamle Aust-Agder har lappsparven inntil nylig hekket nord og øst for Hovden i Bykle. I tillegg har arten hekket i Valle, i områdene sør og øst for Roskreppfjorden (AO, Bengtson mfl. 2009, Gjershaug mfl. 1994, Haftorn 1971). Bengtson mfl. (2009) antyder en totalbestand på 100–200 par i Aust-Agder i perioden 1995–2004, på bakgrunn av en antakelse om flere ukjente hekkeområder.

Tidligere hekkeområder i Valle og Bykle ble besøkt av flere i 2020, men uten at lappsparv ble påvist. I hekkeområdene ved Roskreppfjorden ble lappsparv med hekkeatferd sist rapportert på siste halvdel av 1990-tallet. Styrket av resultatløse søk i 2020 kan vi nå med stor sikkerhet si at arten har forsvunnet herfra. Det samme kan se ut til å gjelde i Bykle, hvor siste observasjon fra det kjente hekkeområdet var av en hann i

2016. Også tidligere hekkeområder i gamle Vest-Agder er besøkt flere ganger i senere år, uten at det er gjort funn som indikerer hekking. Arten regnes derfor nå med sikkerhet å ha utgått som hekkfugl fra Sirdal og Åseral.

Vestfold og Telemark

Hekkeområdet for lappsparv i fylket begrenser seg til Hardangervidda og nærliggende fjellområder, dvs. kommunene Tinn og Vinje (Gjershaug mfl. 1994). Basert på observasjonsmateriale fra AO kan vi nevne flere områder hvor arten har vært vanlig eller tallrik, inkludert Lufsjå og omegn, Skånevass og omegn, Kalhovd, Gåsos og Raudfitflottin ved Langesjå, Møsvasstangen, Gjuvsjåen og Ugleflått/Sterrdalen (Haftorn 1971, Heggøy 2020b).

Rapporteringsvolumet fra Vestfold og Telemark i 2020 begrenser seg til kun 64 observasjoner per 1. november. De aller fleste av disse er trekkobservasjoner, og bare tre funn er rapportert fra hekkeområdene. Dette gjenspeiler nok på ingen måte dagens forekomst. Like fullt er det liten tvil om at arten også her har forsvunnet fra flere tidligere hekkelokalteter.

Møsvasstangen er et velkjent våtmarksområde i Vinje hvor det tidligere var bra med lappsparv. Hele 20 syngende hanner er eksempelvis rapportert herfra i juli 1989. I 2020 ble bare én lappsparv rapportert fra området, den 8. mai (AO). Området er godt besøkt, og observasjoner fra det

siste tiåret gir tydelige indikasjoner på at arten nå er forsvunnet som hekkfugl fra Møsvasstangen. Også i en del andre områder indikerer rapporterte observasjoner en klar bestandsnedgang (Heggøy 2020b).

Oslo og Viken

Lappsparvens hekkeutbredelse i regionen er begrenset til områdene inn mot Hardangervidda. I kartleggingsperioden for Norsk hekkfuglatlas (1970–1989) ble den påvist i de fleste av Buskeruds vestlige fjelltrakter (Gjershaug mfl. 1994). Også etter 2000 er arten påvist i hekkeperioden i mange av de samme områdene, inkludert kommunene Nore og Uvdal, Nesbyen, Hol, Ål og til dels Hemsedal (AO).

I 2020 ble lappsparv rapportert fra kun fire aktuelle hekkeområder, alle helt vest i Nore og Uvdal og Hol kommuner. NOF gjennomførte målrettede søk etter arten i to områder i Hol, men kun noen helt få individer ble funnet. I tillegg ble arten rapportert fra en del lokaliteter i lavlandet i trekkperiodene. Disse var forholdsvis spredt, men med en viss konsentrasjon av observasjoner fra Hvaler og fra nærområdene til Oslo (Årnestangen, Maridalen, Nittedal).

Vi har svært lite data for å vurdere bestandsutvikling i dette fylket, men mange av observasjonene fra hekkeområdene i AO er av eldre dato. Videre er det ingen grunn til å tro at tilbakegangen påvist rett vest for fylkesgrensa (i Vestland) ikke har gjort seg gjeldende også øst for grensa.

Innlandet

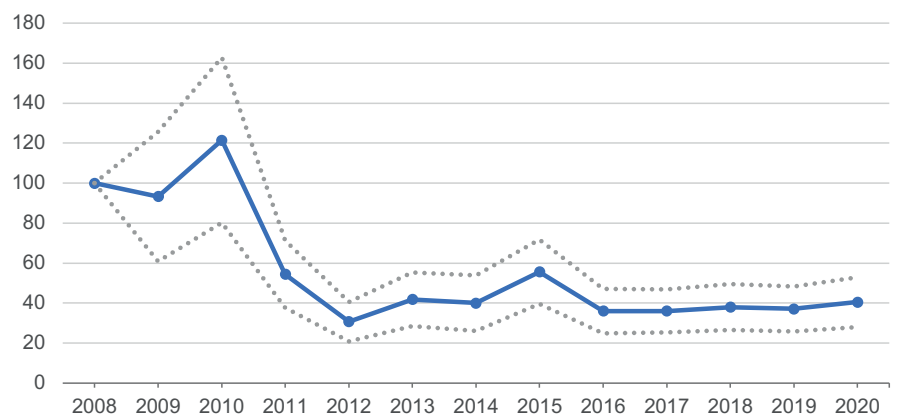
Lappspurv er en utbredt hekkefugl i flere av fjellområdene nord i fylket, inkludert Forollhogna, Dovre, Rondane, Reinheimen og Jotunheimen. Fra Jotunheimen strekker utbredelsen seg mot sørøst til Langsua nasjonalpark, mens den fra Rondane strekker seg sørøst til Øyungsfjellet (AO, Gjershaug mfl. 1994). I nordøst synes den å finnes mer spredt, selv om bl.a. Nekmyrene og Femundstraktene lenge har vært kjente hekkeområder (Haftorn 1971). I gamle Oppland fylke ble det gjort en ekstra innsats med kartlegging av lappspurv i ca. 10 utvalgte områder i 2020, i tillegg til at det var fokus på arten i andre fjellområder. Noen lokaliteter er fulgt tett gjennom en årrekke, som Fokstumyra i Dovre og det avviklede skytefeltet på Hjerkin. Fra gamle Hedmark har det også kommet inn en del observasjoner, hovedsakelig fra Forollhogna.

Ved de fleste undersøkte lokalitetene i Oppland ble det påvist en nedgang i antall lappspurv sammenlignet med tidligere registreringer. Ut fra resultatene synes tilbakegangen å ha vært størst i de sørlige fjelltraktene, men også på Fokstumyra, Valdresflya og i området Hornsjøen/Storrvatnet, både sammenlignet med 1970-tallet og med begynnelsen av 2010-tallet. Tilbakegangen vurderes som særlig merkbar de siste 10–15 årene. Parallelt med nedgangen har det også vært en markant nedgang i antall lappspurv på trekk i lavlandet (Larsen 2020).

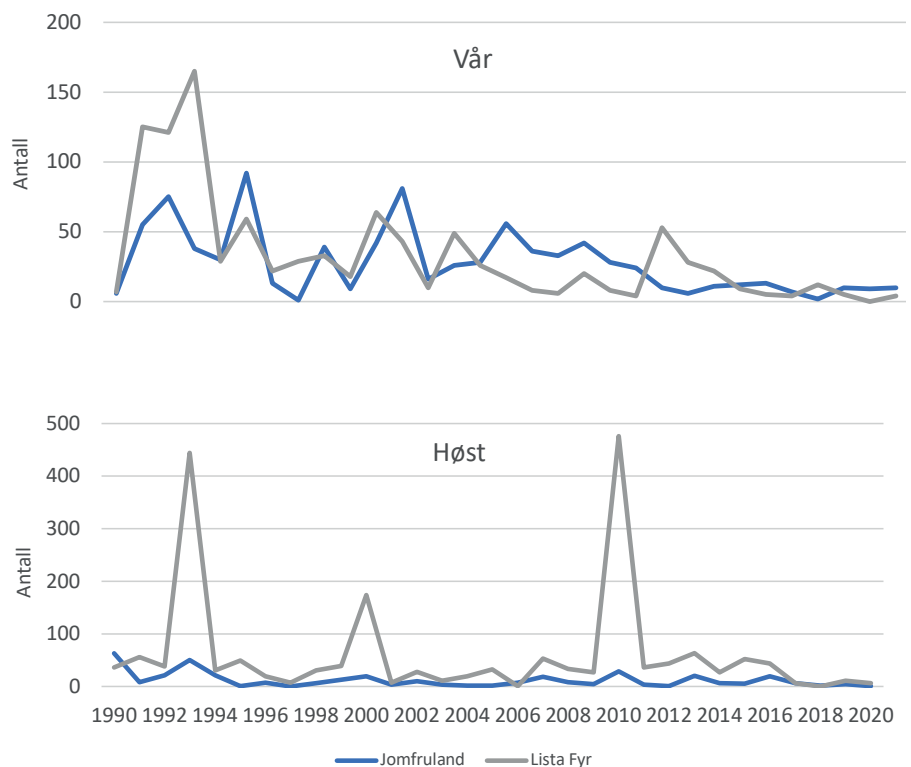
Sørvest i Forollhogna ble nærmere 50 hanner funnet i 2020, men det er begrenset med eldre observasjoner herfra (AO). Litt lenger sør, på Nekmyrene, omtaler Haftorn (1971) arten som vanlig, og viser til egne observasjoner av seks hanner på et avsnitt av myra i 1955. Arten var fremdeles vanlig her tidlig på 2000-tallet, med bl.a. 30 individer i juni 2007 (AO). Etter 2011 er stort sett bare 3–4 hanner observert, med seneste rapporterte observasjon av 1 individ i 2019. Nekmyrene ble besøkt flere ganger i 2020, men lappspurv er ikke rapportert (AO).

Nasjonale trender

For perioden 2008–2020 gir resultatene fra den norske hekkefuglovervåkingen (TOV-E), som er et samarbeidsprosjekt mellom NOF og NINA, utvilsomt det beste grunnlaget vi har for å vurdere bestandsutviklingen for lappspurv nasjonalt (<https://tov-e.nina.no/hekkefugl>). De 56 tellerutene hvor arten er påvist er spredt over det meste av landet, med flest i Midt-Norge og Finnmark. Samlet er det i TOV-E påvist en årlig nedgang for arten på 8,4 % (statistisk

Figur 1. Indeksestimater (blå indikatorer) med usikkerhet ($\pm$ SE; stiplede grå linjer) for lappspurvbestanden i telleruter fra norsk hekkefuglovervåking (TOV-E) for perioden 2008–2020. Kilde: <https://tov-e.nina.no/hekkefugl>.

Figur 2. Årlige antall lappspurv observert vår og høst ved fuglestasjonene på Jomfruland og Lista i perioden 1990–2020.

signifikant, $p < 0,01$). Kurven i Figur 1 indikerer en klar nedgang mellom 2010 og 2012, og deretter en relativt stabil bestand. Vær oppmerksom på at rutene i Nordland og Troms ikke kom inn med tellende data før i 2010, mens Finnmark ikke kom inn før i 2011.

Trekkfugltellinger har videre blitt gjennomført i en årrekke ved flere norske fuglestasjoner. Det er kun de på Lista og Jomfruland som har hatt daglig bemanning vår og høst gjennom en lang tidsperiode (siden 1990), men også andre fuglestasjoner i Sør-Norge har innhentet et omfattende datamateriale over mange år. Vi nøyer

oss her med å presentere resultater fra tellingene på Lista og Jomfruland (Figur 2, 3), samt et observasjonsmateriale fra Nordre Øyeren (Figur 4).

Både på Lista og Jomfruland er det en tydeligere nedadgående trend i tallene om våren (statistisk signifikant) enn om høsten (statistisk signifikant bare for Jomfruland). Om høsten synes det å være en tydeligere nedgang i august/september enn i oktober/november, men datagrunnlaget er begrenset. Imidlertid er det ikke usannsynlig at dette gjenspeiler ulike bestandstrender i ulike populasjoner. For Nordre Øyeren presenteres tall fra

vår og høst samlet. Heller ikke her er det noen tvil om hvilken vei kurven går. Hvilke bestander som fanges opp ved fuglestasjonene er imidlertid uvisst, selv om det ikke regnes som usannsynlig at mange norske hekkefugler inngår.

Lokale variasjoner og langtidstrender

Selv om mye av datamaterialet vi viser til her er hentet fra ikke-systematiske undersøkelser fra ulike områder, gir det trolig et brukbart inntrykk av utviklingen. Oppsummert er det tydelige indikasjoner på at det er i Sør-Norge den største tilbakegangen har skjedd. Vi ser videre tegn til at nedgangen har vært aller størst på de mest lavtliggende og sørligste lokalitetene, f.eks. i Hordaland, Agder, Telemark og Oppland.

Både data fra hekkeområdene og fra fuglestasjonene indikerer at lappspurvbestandens tilbakegang kan ha startet allerede på 1970-tallet. Fra den siste 20-årsperioden virker det å ha skjedd en ganske tydelig nedgang tidlig på 2010-tallet.

Samtidig med bestandsnedgangen har det vært en reduksjon i artens utbredelse. Sannsynligvis har arten forsvunnet som hekkefugl fra Agder, og utbredelsen rundt Hardangervidda har skrumpet inn. Hva gjelder endringer i utbredelse lenger nord er det tydelig at arten også har forsvunnet fra lokaliteter her, både kystnært og i fjellet.

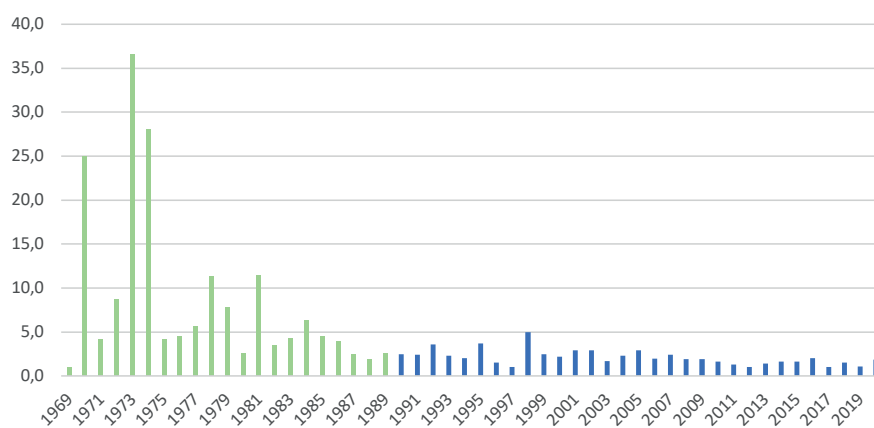
Mulige årsaker

Årsakene til lappspurvens tilbakegang er i stor grad ukjente. Mulige påvirkningsfaktorer er klimaendringer (Lehikoinen mfl. 2018), endringer i dominerende vegetasjonsdekke i fjellet (Byrkjedal & Kålås 2012), fravær av tydelige smånagertopper (som profiterer bakkehekkende arter; f.eks. Järvinen 1990), beiting av sau og rein (se bl.a. Myrnes mfl. 2010) samt trusler i overvintringsområdene, inkludert intensivjordbruk og radioaktivitet (Byrkjedal & Kålås 2012). Flere av disse er nærmere beskrevet av Heggøy (2020a).

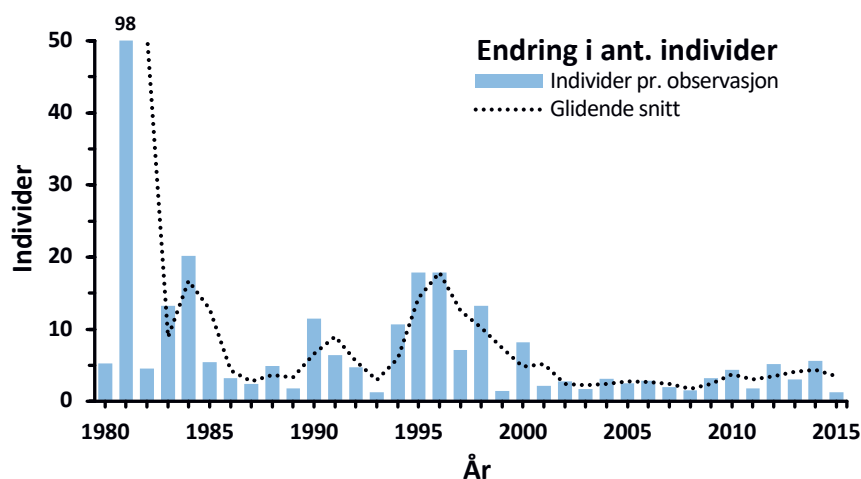
At nedgangen ser ut til å ha vært størst i lappspurvens sørlige hekkeområder, og at den har forsvunnet helt som hekkefugl fra flere kystområder er interessant. Siden dette i mange tilfeller representerer randområder for artens utbredelse i Norge, er det ikke helt uventet at det er herfra den forsvinner først. Likevel er det nærliggende å anta at det også er i disse områdene arten først vil fortrenkes av et varmere klima.

Sluttord

Behovet for forskning på mulige årsaker til bestandsnedgang hos lappspurv og andre fjellfugler er åpen-

Figur 3. Antall lappspurv per observasjon ved Jomfruland fuglestasjon i perioden 1969–2020. Grønne søyler viser tall i forkant av den ordinære overvåkingsperioden 1990–2020, da det har vært daglig bemanning ved fuglestasjonen i trekkperiodene.

Figur 4. Lappspurven forsvinner – endringer i forekomst av lappspurv i Nordre Øyeren de siste 35 år. Lappspurven observeres på trekk gjennom Øyeren i periodene 1.4–15.5 på våren og 1.8–31.10 på høsten. Det har blitt gjort 225 observasjoner av totalt 2723 individer i årene 1980–2015. Figuren viser at antall lappspurv observert under trekket pr. observasjon, pr. år synker. Antall individer er justert for årlig antall rapporter i samme periode (31–185; totalt 3636). Glidende snitt med periode på 2 år antyder trenden. Alle data hentet fra Nordre Øyeren Fuglestasjons digitale arkiv på artsobservasjoner.no (<https://www.artsobservasjoner.no/Project/View/604>).

bart, og en forutsetning for å kunne iverksette treffsikre bevaringsrettede tiltak. På veien mot mer kunnskap bør all menneskelig påvirkning på disse artenes hekkeområder begrenses. Likevel er det ikke usannsynlig at lappspurven nå er tapt som hekkefugl i flere tidligere norske hekkeområder for all overskuelig fremtid. Vi bør gjøre det vi kan for å unngå at det samme skjer i resten av vårt langstrakte land.

Takk

Vi vil takke alle som har bidratt til denne artikkelen, og spesielt Knut og Tor Olsen for informasjon og undersøkelser i Agder og Finnmark, NOF avd. Sogn og Fjordane for leting etter lappspurv i sin region, Steinar

Stueflotten for tidsseriedata fra Møre og Romsdal, Jon Opheim, Bjørn Harald Larsen og resten av NOF avd. Oppland for grundig feltarbeid i Oppland, Per Willy Bøe for undersøkelser i Oppdal og John Atle Kålås for hjelp til oppsummering og presentasjon av TOV-E-data. Alle observatører ved fuglestasjonene på Jomfruland, Lista og Nordre Øyeren takkes for deres feltinnsats gjennom mange år. Tomas Aarvak og Ingar Jostein Øien har sammenstilt tidsserier med lappspurvdata fra NOFs prosjekter på dverggås og sædgås i Finnmark. Ikke minst vil vi takke alle som har rapportert lappspurvobservasjoner i 2020.

Referanser

- Bengtson, R., Johnsen, A., Selås, K.O. & Steel, C. 2009. Hekkefuglatlas for Aust-Agder 1995–2004. *Fugler i Aust-Agder, Supplement* nr. 1 2009. Norsk Ornitologisk Forening avdeling Aust-Agder, Arendal. 485 s.
- Bevanger, K. & Jordal, J.B. 1981. Fuglefaunaen i Drivas nedbørfelt, Oppland, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag fylker. Det Kongelige norske Videnskabers Selskab Museet, Rapport, Zoologisk Serie 1981-7. 145 s.
- Birkelund, Ø. & Kollberg, D. 2001. *Fugler i Meløy: fra fjære til fjell*. Meløy historielag, Bolga.
- Bjørnsen, B. 1988. The truth in advertising of the Lapland Bunting male, *Calcarius lapponicus*: Strophe length, song display, plumage coloration and biometry, in relation to territoriality and reproductive success of Lapland Bunting males. Cand. Scient. oppgave, Zoologisk Museum, Universitetet i Bergen. Bergen.
- Byrkjedal, I. & Kålås, J.A. 2012. Censuses of breeding birds in a South Norwegian arctic-alpine habitat three decades apart show population declines in the most common species. *Ornis Norvegica* 35: 43-47.
- Carlsson, O., Efteland, S., Hauge K.O., Paulsen, B.E., Roalkvam, R. & Storstein, B. 1988. *Fugleatlas for Rogaland. Falco supplement* 2: 405 s.
- Engen, M. 2016. Fugleregistreringer i Skogvoll naturreservat 2016. *Lofoten Birding Rapport*. 24 s.
- Frantzen, B., Dransfield, H. & Hunsdal, O. 1991. *Fugleatlas for Finnmark*. Fylkesmannen i Finnmark og Norsk Ornitologisk Forening avd. Finnmark, Vadsø. 226 s.
- Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. 1994. *Norsk Fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 551 s.
- Haftorn, S. 1971. *Norge fugler*. Universitetsforlaget, Oslo. 862 s.
- Heggøy, O. 2020a. Fjelllets fugler forsvinner. *Vår Fuglefauna* 43: 98–99.
- Heggøy, O. 2020b. Lappspurv som Årets fugl 2020 – Statusrapport for Vestfold og Telemark. *NOF-notat* 2020-7. 8 s.
- Järvinen, A. 1990. Changes in the abundance of birds in relation to small rodent density and predation rate in Finnish Lapland. *Bird Study* 37: 36–39.
- Larsen, B.H. 2020. Lappspurv – registreringer i Oppland 2020. Oppsummering pr 27.10.2020. Notat. 2 s.
- Larsen, B.H., Alvereng, P., Gaarder, G. & Wergeland Krog, O.M. 2009. Skogvoll naturreservat i Andøy kommune. Naturtyper, fugl og sjøpattedyr. *Miljøfaglig Utredning Rapport* 2009:41. 64 s.
- Lehikoinen, A., Brotons, L., Calladine, J., Campedelli, T., Escandell, V., Flousek, J., Grueneberg, C., Haas, F., Harris, S., Herando, S., Husby, M., Jiguet, F., Kålås, J. A., Lindström, Å., Lorrillière, R., Molina, B., Pladevall, C., Calvi, G., Sattler, T., Schmid, H., Sirkiä, P.M., Teufelbauer, N. & Trautmann, S. 2018. Declining population trends of European mountain birds. *Global Change Biology* 25: 577–588.
- Meidell, O. 1961. Life history of the Pied Flycatcher and the Redstart in a Norwegian mountain area. *Nytt Mag. Zool.* 10: 5–47.
- Mysterud, A., Aaserud, R., Hansen, L.O., Åkra, K., Olberg, S. & Austrheim, G. 2010. Large herbivore grazing and invertebrates in an alpine ecosystem. *Basic and Applied Ecology* 11: 320–328.

Lappspurven ser dessverre ut til å ha forsvunnet fra mange fjellområder i Norge. Foto: Arnt Kvinnesland.

- Norsk Ornitologisk Forening avd. Nordland 2004. *Fugler i Nordland*. Norsk Ornitologisk Forening avd. Nordland, Gjøvik Trykkeri AS. 159 s.
- Osaland, O. 1988. Ornitologiske observasjoner 1987. *Krompen* 17: 48–65.
- Strann, K.-B. 1996. Fuglefaunaen på Slettnes, Gamvik kommune 1989-1996. Totalkartlegging av fuglefaunaen og artsrettet overvåking av hekkende vadefugl og tyvjo. *NINA Oppdragsmelding* 447. 21 s.
- Strann, K.-B. & Frivoll, V. 2012. Hekkende fugl i Slettnes naturreservat, Gamvik i 2012. En oppdatering av kunnskaps-

- grunnlaget. *NINA Rapport* 903. 25 s.
- Strann, K.-B. & Bakken, V. 2004. *Hekkefuglatlas for Troms*. Norsk institutt for naturforskning, Tromsø. 229 s.
- Stueflotten, S. 2020. Lappspurv – Årets fugl 2020. En oversikt over forekomst og bestandsutvikling i Rauma, Møre og Romsdal basert på linjetakseringer i årene 1986–2005 og 2020. Notat. 6 s.
- Thingstad, P.G. 2017. Endringer siden 1960/70-tallet i fuglesamfunnene på myr og i fjellbjørkeskog ved Nedalsmagasinet, Tydal. – NTNU Vitenskapsmuseet naturhistorisk notat 2017-7: 1-27.

Oddvar Heggøy

Oddvar Heggøy (f. 1988) er førstekonsulent i Norsk Ornitologisk Forening.

Paul Shimmings

Paul Shimmings (f. 1962) er førstekonsulent i Norsk Ornitologisk Forening.

Ola Nordsteien

Ola Nordsteien (f. 1980) er utdannet ved Høgskolen i Telemark (nå USN), med mastergrad i natur og miljø med fokus på Arktis og fjæreplytt. Han jobber til daglig på Jomfruland fuglestasjon i Kragerø i Telemark, med ringmerking av fugl, trekkteiling og naturveiledning.

Thomas Sæther

Thomas Sæther (f. 1976) er utdannet molekylærbiolog fra Universitetet i Oslo. Han har vært aktiv i Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF) siden 1990-tallet, de siste årene som leder. Sæther har engasjert seg spesielt i NØFs vannfugltellinger, som nå er inne i sin 45. sesong.